

ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU VE BÖLGEYE ETKİLERİ

Abdul Waheed Parry

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Parry, Abdul Waheed. "Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Bölgeye Etkileri", İNSAMER, 07.06.2021.

 Analiz

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından 2014 yılında başlatılan iddialı Kuşak ve Yol girişiminin en önemli adımı olarak açıklanan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC), enerji, altyapı ve iletişim sistemlerini kapsayan geniş çaplı bir proje olarak hayata geçiriliyor. Projenin Pakistan'ın ekonomik kalkınmasına büyük katkılar sağlaması bekleniyor. Çin Devlet Başkanı Jinping tarafından tasarlanan CPEC'nin Güneydoğu Asya, Güney Asya ve Avrupa'daki kara ve demir yolu ağlarının geliştirilmesini hedefleyen Kuşak ve Yol girişiminin en önemli ayağı olduğu belirtiliyor.

Çin aynı zamanda Ortadoğu ve Afrika'ya kadar uzanan bir deniz yolu ağını da kapsayan Kuşak ve Yol girişimiyle tarihî İpek Yolu'nu yeniden canlandırmayı amaçlıyor. Bu bağlamda Pakistan, Çin'in en eski ve uzun süreli stratejik ve savunma ortağı olmasının yanı sıra konumu

itibarıyla da Avrasya bölgesinin kilit noktasında yer aldığından, Kuşak ve Yol girişiminin temel aktörlerinden biri olarak öne çıkıyor.

Çok yönlü olarak tasarlanan CPEC; enerji, ulaşım altyapısı ve ekonomik serbest bölgelere ilişkin bir dizi projeden oluşuyor. Başlangıç yatırım bütçesi tahmini 46 milyar dolar olan proje ile esas olarak Pakistan'ın mevcut ulaşım altyapısının ve enerji sektörünün geliştirilip güçlendirilmesi hedefleniyor. Böylece ülkenin kronik hâldeki enerji sorununun çözülmesi ve hem mevcut hem de gelecekteki enerji ihtiyacını karşılayacak gerekli kaynağın oluşturulması planlanıyor. Enerji ve altyapı projelerinin tamamlanmasından sonra da özel ekonomik bölgelerin inşalarına başlanması öngörülmüyor.

CPEC ile Çin'in Sincan eyaletindeki stratejik açıdan önemli Kaşgar şehrinin Pakistan'ın Belucistan eyaletindeki Gwadar Limanı'na

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

bağlanması; böylece Çin ve Pakistan arasında üretilen ürün ve hizmetlerin hareketinin kesintisiz bir şekilde yapılması planlanıyor. Ayrıca Gwadar'ın Umman Denizi'ne yakınlığı dikkate alındığında, bu rotanın Çin'in Ortadoğu'ya erişimini de kolaylaştıracağı kaydediliyor.

CPEC Bileşenleri

Enerji Sektörü: CPEC projesinin en önemli ayağını Pakistan'ın enerji sektörüne yönelik yatırımlar oluşturuyor. Proje kapsamında öngörülen 46 milyar dolarlık yatırımın toplam 33 milyar doları (yaklaşık %72'si) enerji kaynaklarının geliştirilmesiyle ilgili sektörlere ayrılmış durumda (kömür gibi doğal kaynaklardan gaz ve elektrik üretimi gibi). Bu da CPEC'nin ilk olarak Pakistan'ın enerji sektöründeki eksikleri gidermeyi hedeflediğini gösteriyor.

Ulaşım Altyapısı: CPEC'nin ikinci önemli ayağı, ulaşım ağlarının geliştirilmesini kapsıyor. Proje ile Pakistan'ın kara ve demir yolu ağları da dâhil olmak üzere ulaşım altyapısını güçlendirmek için 11 milyar dolarlık yatırım planlanıyor.

Gwadar Limanı: Pakistan'a önemli bir sanayi üssü kazandıracak olan Gwadar Limanı projesi, hem CPEC hem de Kuşak ve Yol girişiminin en önemli ayaklarından biri. Liman, Çin mallarının daha kısa sürede Ortadoğu ve Afrika'ya ihracatını ve aynı zamanda Ortadoğu'dan petrol ve gaz ithalatını kolaylaştıracak bir üs vazifesi görecek.

Özel Ekonomik Bölgeler: CPEC kapsamında, ticari faaliyetleri kolaylaştıran ve hükümet tarafından desteklenen piyasa odaklı politikaların uygulanacağı, özel ekonomik bölgeler kurulması planlanıyor. Bu bölgelere enerji, altyapı ve vergi teşvikleri gibi kolaylıklar sağlanarak yerel ve uluslararası yatırımcıların bölgeye yatırım yapmalarının sağlanması hedefleniyor.

Fiber Optik İletişim: CPEC kapsamında fiber optik iletişim imkânlarının geliştirilmesine yönelik yatırımların artırılması planlanıyor.

Bu bağlamda Çin'in çok uluslu şirketlerinden *Huawei*, Ocak 2019'da Kaşgar'dan İslamabad'a 44 milyon dolarlık yatırımla 820 kilometrelik (510 mil) bir fiber optik hat kurdu. Doğrudan sınır ötesi olan bu hat, Pakistan adına son derece önemli bir yatırım. Ayrıca *Huawei* sponsorluğunda geliştirilen bir proje ile "akıllı şehirler" kurularak gelişmiş gözetim ve veri toplama imkânları oluşturulması amaçlanıyor.

Teorik Arka Plan

Çin'in Kuşak ve Yol girişimi kapsamında Pakistan'da gerçekleştirdiği büyük çaplı yatırımlar hem liberal hem de realist argümanlarla açıklanabilir. Liberal perspektiften değerlendirildiğinde bu proje, Çin'in ticari faaliyetleri için hayati önemdeki ülkelerden biri olan Pakistan ile uzun süredir devam eden iş birliğini geliştirmesinin yeni bir adımı olarak görülebilir. Realist argümana göre ise, Ortadoğu ve Afrika pazarlarına açılma ihtiyacı duyan Çin, aynı zamanda ekonomik ve jeostratejik çıkarları için Pakistan'ın ABD ile ilişkilerindeki boşluktan yararlanmak amacıyla bu projeyi hayata geçirebilir. Bu noktada ABD'nin de benzer argümanlarla Pakistan'la ilişkilerini geliştirmesinin kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmek gerekir. Bu politika değişikliğinin de liberal Amerikan dış politikasının "tedbirsiz saldırganlık" yaklaşımı çerçevesinde yürütülmesi beklenebilir. Geçmişte bölgede ABD'nin rakibi Sovyetler Birliği idi ve liberalizm karşıtı politikalarla Pakistan'ı kapitalist bloğa katılmaktan alıkoymuştu. Bugün de ABD benzer bir taktiği Çin'i kontrol etmek için kullanılabilir. (ABD-Hindistan ilişkileri de bu çerçevede açıklanabilir).

CPEC'in Pakistan'a Etkisi

Kuşak ve Yol girişiminin en önemli ayağı olan CPEC, Pakistan'a büyük faydalar ve fırsatlar sağlarken aynı zamanda ülke için bazı zorluklar da getirebilir. Başlangıcından bu yana henüz 10 yıldan kısa bir zaman geçtiği hâlde Pakistan, projenin olumlu yansımalarını şimdiden görmeye başladı ve ülkede önemli ilerlemeler kaydedildi. Proje başladığında Pakistan,

sanayiciler için oldukça zorlu koşulların olduğu bir ülkedir. Özellikle elektrik arzında yaşanan sorunlar sebebiyle ülkeye değil yeni yatırımcıların gelmesi mevcutların korunması bile mümkün olamıyordu. CPEC kapsamında ilk adım olarak hayata geçirilen enerji üretim projelerinin tamamlanmasıyla birlikte sisteme binlerce MWS güç eklenmiş oldu. Enerji arzında yaşanan sorunların ortadan kalkması, ülkenin yatırımcılar için cazibesini arttırdı.

Ayrıca başta Gwadar Limanı olmak üzere CPEC kapsamında hayata geçirilen projelerin özellikle Belucistan'da ekonomik kalkınmayı sağlayacak olması, ayrılıkçı isyanlarla hırpalanıp yabancılaşmış bölgeyi ulusal ana akıma yaklaştıracak bir süreç olarak görülüyor.

Yakın zamanda imzalanan anlaşmalar ve tarımda iş birliği için CPEC çerçevesinde yapılan mutabakat muhtıraları, Pakistan'a modern tohumlar, teknikler, yeni sulama imkânları getirerek tarımsal üretimin artmasını da sağlayacak.

Ayrıca ülkede CPEC kapsamında inşa edilen siber altyapı sayesinde, robotik ve yapay zekâ gibi dördüncü nesil sanayinin temellerinin de atılması planlanıyor. Özetle CPEC, Pakistan'a altyapı ile ilgili sorunlarının çözümünde ve ülkenin uzun vadeli sosyoekonomik kalkınmasında oldukça büyük katkı sağlayacak bir proje olarak dikkat çekiyor.

CPEC'in Jeostratejik Etkileri

Yukarıda da belirtildiği üzere Kuşak ve Yol girişiminin en önemli ayağı olan CPEC, ilk bakışta bağlantı yolları ve altyapıya odaklanmış bir proje olarak görülse de aslında aynı zamanda çok önemli jeopolitik ve jeostratejik hedefleri olan bir proje. Çin'in hamlelerini yakından takip eden ABD, Barack Obama'nın başkanlığı döneminde, ekonomisini Asya-Pasifik bölgesindeki müttefiklerinin ekonomisiyle bütünleştirmek adına karşı bir önlem olarak Asya-Pasifik politikasını açıkladı; akabinde de Transpasifik Ortaklık Anlaşması'nı (TPP) imzaladı. Anlaşmayla bölgesel ortaklığın

gelecekte daha da güçlendirilmesi planlanıyordu. Ne var ki Donald Trump'ın başkan olmasıyla bu projede büyük bir kırılma yaşandı ve Trump göreve geldiği ilk gün, TPP'nin Amerika'nın ulusal çıkarlarına zarar verdiğini açıkladı. Trump yönetiminin izlediği izolasyonist politikalar, Pekin'i küresel siyasette ön plana çıkma hedeflerini daha da hızlandırmak için cesaretlendirdi.

Öte yandan bölgenin en önemli ülkelerinden biri olan Hindistan da hem Kuşak ve Yol hem de CPEC'e başlangıcından itibaren sıcak bakmadığını her fırsatta dile getirip bu projelere yönelik çeşitli eleştirilerde bulunuyor. Kuşak ve Yol girişiminin gizlilikle yürütülen derin hedefleri olduğunu savunan Hindistan yönetimi, girişim kapsamında ülkeler arasında sağlanan anlaşmalarla yürütülen bağlantı ve altyapı projelerinin ilerletilmesinde şeffaf bir mekanizma kurulması gerektiğini ifade ediyor. Hindistan'ın dile getirdiği en önemli sorun, özünde Çin'in öncülük ettiği Kuşak ve Yol girişimiyle ilgili projelerin uygulandığı ülkelerin yönetimlerinin karar verme sürecinde neredeyse hiç söz hakkı olmaması veya eleştirilerinin çok azının dikkate alınması, projeye âdeta itaatkâr bir ulus olarak katılmak zorunda kalmaları.

Hindistan yönetimi ayrıca CPEC'in Jammu ve Keşmir bölgesinden geçtiğini de iddia ediyor. Uluslararası alanda tanınan Jammu ve Keşmir, Pakistan tarafından yönetilen ancak Hindistan'ın kendi toprağı olduğunu iddia ettiği ihtilafli bir bölge. 2020 yazında Himalayalar'da Çin ile Hindistan arasında yaşanan sınır çatışmalarının Hindistan'ın Jammu ve Keşmir'in statüsünü tek taraflı olarak değiştirme kararına Çin'in tepkisi üzerine patlak verdiği düşünülüyor. Ne var ki Pekin yönetiminin şiddetle karşı çıktığı bu karar ve yaşanan protestolar, Hindistan'a geri adım attırmak için yeterli olmadı. Hindistan'ın Kuşak ve Yol girişimine katılmayı reddetmesi ve genel olarak kendisine ve özellikle CPEC'e karşı düşmanca tavrı, önümüzdeki süreçte Çin'i sınır bölgesinde daha agresif bir politika izlemeye sevk edebilir. Ladakh'taki kontrol hattında 50 yıl sonra artan bu gerilimin yıkıcı sonuçları

olabileceği değerlendiriliyor. Hindistan ile Pakistan arasındaki gerginlik, Hindistan'ın Pakistan'ı sorumlu tuttuğu 2019'daki hava saldırılarından bu yana zaten yüksek seviyede idi.

Çin ve Pakistan arasındaki CPEC anlaşmasından sonra, iki ülke arasında askerî anlamda da iş birliğinin arttığı gözlemleniyor. Özellikle Keşmir'deki son gelişmeler üzerine sık sık ortak tatbikatlar yapılması ve GPS dâhil Pakistan askerî iletişim sisteminin Çin uydu sistemi üzerinden değiştirilmesi, Çin ve Pakistan arasındaki askerî iş birliğinin de geliştiğini gösteriyor.

Gilgit-Baltistan ve Keşmir

Hindistan, tartışmalı bir bölge olduğu gerekçesiyle Gilgit-Baltistan bölgesinin CPEC kapsamına alınmasına şiddetle karşı çıkıyor.

Çin'in Pakistan'ı Gilgit-Baltistan'ın anayasal statüsünü değiştirmeye ikna ettiği ancak İslamabad yönetiminin -Keşmir meselesindeki pozisyonunu zayıflatacağı için- kısa süre öncesine kadar statü değişikliğine gitmekten kaçındığı belirtiliyor. Pakistan Anayasası'na göre de tartışmalı bölge statüsündeki Gilgit-Baltistan, resmî bir eyalet statüsünde değil. Ne var ki Ağustos 2019'da Hindistan'ın Jammu ve Keşmir'in statüsünde değişikliğe gitmesi, Pakistan'ın da Gilgit-Baltistan'ın statüsünü değiştirmeye karar vermesine sebep oldu. Oysa ki tartışmalı bölgenin herhangi bir bölümüyle ilgili kalıcı bir statü değişikliğine gitmek, Birleşmiş Milletler kararlarının da ihlali anlamına geliyor; dolayısıyla önümüzdeki süreçte tarafların izleyeceği politikaların Keşmir meselesini de etkileyeceği tahmin ediliyor.

Kaynakça

Andrew, H. (2014). *Global Politics*, Palgrave Foundations.

Colin, F., & Zhang, X. (2019). "Historical-Geopolitical Contexts and the Transformation of Chinese Foreign Policy". *The Chinese Journal of International Politics*, 295-331.

Darshana, M. B. (2018). *India's Answer to the Belt and Road: A Road Map for South Asia*, Carnegie India.

James, S. (2019). *Strategic Implications of the China-Pakistan Economic Corridor*, US Institute of Peace, Special Report No. 459.

Muhammad, Z., & Minhas, M. (2019). "China-Pakistan

Economic Corridor". *Institute of Strategic Studies Islamabad*, Vol. 39, No. 2, 67-82.

Shakeel, A. R. (2016). "China-Pakistan Economic Corridor: A Chinese Dream Being Materialized Through Pakistan". Sustainable Development Policy Institute.

Tariq, A., Wasif, A., Muhammad, A., Basharat, R., & Abdulaziz, K. (2018). "China-Pakistan Economic Corridor: Economic Transformation-Challenges & Opportunities for the Local Residents". *Journal of Politics and International Studies*, Vol. 4, No. 1, 17-30.

www.cpec.gov.pk, official website of the project.